

стабільність, яка забезпечується боротьбою з корупцією та контролем за стратегічними галузями економіки. Значну роль відіграє і інформаційна безпека, що протидіє дезінформації та ворожій пропаганді, підтримуючи моральний дух населення. Легітимність дій державних органів та відповідність міжнародним стандартам прав людини є ключовими аспектами в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

***Барсегян Арсен Арайович,**
здобувач ступеня вищої освіти магістр
навчально-наукового інституту Юридичного
інституту Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник:
Пікуля Тетяна Олександрівна,
професор кафедри теоретичної юриспруденції
Юридичного інституту Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ПРАВОРОЗУМІННЯ

Феноменологія як самостійний напрям філософських досліджень структури досвіду і свідомості базується на двох фундаментальних ідеях: перша полягає в тому, що кожна людина має свідомість, яка є зрозумілою для кожної мислячої істоти. Друга ідея підкреслює, що оскільки свідомість є знаряддям пізнання всього, що лежить за її межами (тобто зовнішнього світу), то будь-які об'єкти або факти дійсності пізнаються і осмислюються нами лише через те, що певним чином відображаються й проявляються у свідомості [1].

Феноменологія права – це вид неklasичного праворозуміння, що сформувався у ХХ столітті.

Феноменологічний підхід до праворозуміння розглядає право як особливу форму буття, у центрі якої – суб'єктивне сприйняття правових явищ. У межах цього підходу особливу увагу приділяють внутрішнім, ідеальним сутностям права, зокрема його ейдосам – внутрішнім сенсам і значенням, які роблять право можливим і надають йому змістовну повноту. Це дозволяє розглядати право не як зовнішній набір норм, а як частину життєвого світу людини, де формуються ідеї справедливості, свободи та відповідальності.

Зокрема, правова реальність з точки зору феноменології є структурованою системою, що відображає різні форми буття права. Така реальність складається зі світу ідей (ідеального рівня буття права), знакових форм (юридичних норм) та соціальних взаємодій (правового життя). Важливо, що в цьому підході буття права розглядається не як наявний соціальний факт, а як деонтологічна реальність, модальність належного – тобто, ідея про те, яким має бути буття у взаємодії людей, що передбачає взаємне визнання, повагу до свободи й автономії особистості [4, с. 213].

З точки зору феноменології, право є феноменом культурної реальності, що включає сукупність понять, уявлень, емоцій та асоціацій, пов'язаних із використанням концепту «право». Цей підхід будується на суб'єктивних-об'єктивних інтерпретаціях, що дозволяє розглянути право як частину індивідуального та колективного ментального досвіду. Вчені визначають, що феноменологія права прагне вийти за межі класичної об'єктивної науки, щоб зосередитися на глибинних структурах правового мислення, які проявляються в індивідуальній правосвідомості. Ці структури не лише визначають правові норми, але й надають їм сенс через специфічні психологічні, культурні та соціальні контексти. Наприклад, К. Горобець згадує, що в рамках цього підходу неможливо створити єдину універсальну дефініцію права через його онтологічний плюралізм: право розглядається як багат шарова структура, що формується різними концептами залежно від позиції дослідника [4, с.214].

Схожій позиції дотримується і Ю.В. Сайфуліна. На її думку, право у феноменологічному підході розглядається як щось невід'ємне від «життєвого світу» людини. Це означає, що правові норми й інститути не просто існують у соціальній сфері, а й впливають на особистий життєвий досвід, структуруючи його через категорії належного й існуючого. Право в цьому розумінні є результатом колективних смислів і цінностей, які формують наші уявлення про обов'язок, свободу і справедливість.

Також, авторка акцентує увагу на інтерсуб'єктивній природі права, де основою правового порядку є взаємне визнання індивідами один одного як суб'єктів права. Тут право функціонує як сфера, у якій люди не просто співіснують, а взаємодіють на основі поваги, рівності та автономії. Це означає, що право залежить від суспільної згоди і визнання інших як рівноправних учасників правовідносин, що підтримує правопорядок у суспільстві. Право згідно феноменологічного підходу трактується як «модальність належного» — не просто набір правил, а певний спосіб організації людського співжиття, що

містить моральні орієнтири. Це означає, що правові принципи мають своє незалежне існування у вигляді ідеалу, до якого прагне суспільство, формуючи таким чином концепцію «повинності» чи «справедливості» [2, с. 43].

Важливою є також позиція С.І. Максимова, що представляє феноменологічний підхід як метод для розуміння правової реальності, де право розглядається через три основні аспекти: онтологічний, антропологічний і аксіологічний. Онтологічний аспект описує право як частину «життєвого світу» людини – світу значень і цінностей, що збагачує наше сприйняття правової дійсності. Право виводиться з людських уявлень про те, яким повинно бути буття в соціумі, на відміну від класичних соціальних інститутів, які описують те, що існує. Антропологічний аспект наголошує на важливості «правової людини» як суб'єкта права, який через взаємне визнання та відповідальність стає ключовим елементом правової системи. Людина має здатність створювати і сприймати правову реальність завдяки інтенціональним актам визнання – тобто усвідомленому ставленню до прав та обов'язків інших. Це робить право інтерсуб'єктивною реальністю, яка залежить від колективної згоди і взаємодії індивідів. В аксіологічному плані феноменологічний підхід розглядає цінності як основу права. Ключовою цінністю є справедливість, яка є не лише критерієм оцінки поведінки, але й умовою для можливості самого права. Автономія особистості та визнання свободи є фундаментальними вимогами правового етику, що забезпечують основи правопорядку [3].

У контексті інтегративного праворозуміння феноменологічний підхід дозволяє досліджувати право як соціально-культурний і моральний феномен, що виходить за межі суто юридичних норм. Феноменологія прагне розкрити сутнісні характеристики правових явищ, відходячи від формальних і механічних підходів, що дозволяє бачити право не тільки як сукупність норм, але як явище, що живе в суспільному та індивідуальному досвіді. Вона також визнає значення суб'єктивного досвіду, підкреслюючи, що право не є простою сукупністю правил, а формує свідомість людей і їхнє розуміння соціальної реальності. Феноменологічний підхід застосовує методологію редукції, яка дозволяє абстрагуватися від поверхневих аспектів і досягти рівня чистих значень й ідей права, сприяючи більш глибокому розумінню фундаментальних ідей, що лежать в основі правових норм. При цьому враховується етична і культурна основа права, оскільки воно пов'язане з моральними та культурними основами суспільства. Такий підхід дозволяє поєднувати правові норми з етичною оцінкою та розглядати їх як інструмент досягнення соціальної справедливості [6, с. 135–139].

Підтвердженням неklasичності феноменології є її відкритий характер, що виявляється в здатності виходити за межі готових пізнавальних схем і структур, а також у розвитку когнітивних підходів. Ще однією важливою рисою феноменології є звернення до онтологічних питань з позиції людської суб'єктивності, що ще раз підкреслює її належність до неklasичних дослідницьких програм. Таким чином, конструктивність феноменології, представлена у вигляді послідовності процедур, її відкритість і акцент на

плюралізмі когнітивних стратегій дозволяють вважати її філософським вченням, спрямованим на переосмислення традицій класичної раціональності.

Крім того, існує ще одна вагома особливість феноменології – ірраціональність. Суть ірраціоналістичного підходу в феноменології полягає в тому, що справжня сутність буття розкривається лише через людське самопізнання, саморозуміння і самоусвідомлення особистості в контексті культури. Феноменологія ґрунтується на довірі до безпосередніх очевидностей людської свідомості, до світу людських вражень і переживань, до феноменів існування, які пізнаються не логічно, а через людський досвід, чуттєве сприйняття і інтуїцію. На думку Е. Гуссерля, щоб розглянути феномен як цілісність, його потрібно «схопити» в інтуїтивному акті. Для цього важливо «пережити» «внутрішнє» входження в сферу свідомості, що зумовлено природою свідомості та можливістю кожної людини знайти в собі психічне [5].

Отже, використання феноменологічного підходу для осмислення правової реальності дозволяє виявити такі характеристики світу права, як його буття через модальність належності, а також розкрити ключові особливості правової реальності на рівні правової людини. Крім того, цей підхід сприяє виявленню основних сенсів правосвідомості, які можна трактувати як її ейдоси. Подальший розвиток феноменологічного підходу до права пов'язаний із виявленням і збереженням основних правових сенсів у контексті правової культури.

Список використаних джерел

1. Мінченко О. Використання феноменологічного підходу в правових дослідженнях. URL: http://jurnaluljuristic.in.ua/archive/2018/2/part_1/3.pdf
2. Сайфуліна Ю.В. Феноменологічний підхід щодо розуміння права. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 40–45.
3. Максимов С. І. Феноменологічний підхід до розуміння правової реальності. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого. Сер. Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2009. № 2. С. 54–60.
4. Горобець К. Концепт права: спроба системної інтерпретації. *Філософія права і загальна теорія права*. 2015. № 1–2. С. 211–224.
5. Музика М. П. Феноменологія як пошук нових ірраціоналістичних тенденцій в осмисленні права URL: file:///D:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/Telegram%20Desktop/Unzap_2018_1_14.pdf
6. Коваленко І. І. Інтегративне праворозуміння в контексті феноменологічного осягнення права. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2015. № 2 (25). С. 129–142.

